

sopstva u neposrednoj jedinstvo.« (isto, 463.) U filozofiji religije, simboličnost obeležava onu moć samoospoljavanja duha koju u apsolutnom duhu preuzima ideotvarnost pojma, uz zadržavanje uzajamnog posredovanja u sećanju koje otvara beskonačnost.

3) Sopstvo (subjekt/supstancija) prožima galeriju slika opremljenu potpunim obiljem duha i vari ga (zu Verdauen hat). Duh, da bi upoznao svoju potpunost napušta svoje određeno biće i svoj lik predaje sećanju koje ga očuvava i ponovo rada kao puni svet i opstanak, *eine neue Welt und Geistesgestalt*; logički izraženo — umni pojam koji se slije kroz život, dusa sa neprobojnim licem i opštošu sa saznavanjem koje: »u svome drugome ima za predmet svoju vlastitu objektivnost.« (G. W. Hegel: *Nauka logike*, Vol. III, sec. 3, pre. Bgd. 1979, str. 233)

4) Karl Jaspers, po temama o kojima je razmišljao — kolosalan misilac sa izuzetnim radnim žarom, na prelazu iz filozofije egzistencije u tzv. svetsku filozofiju, Šiframa ili simbolima dodelio je posebno značenje. Kao što sloboda egzistencije, ograničena na samu sebe mora da uvene, tako je za čovekovo samonalaganje nužna transcendencija kao temelj te slobode koji je i omogućuje. Sloboda je stoga »poluga« kojom se uključujemo u kretanje transcendentnog vodstva i samoočitovanja granica na kojima stojimo i iskustvujemo jezik Šifara (simbola) metafizičke predmetnosti. Ta zagotonost simboličnog govora je posuđivašnja, ali ne i opštete-prihvaćena, jer slobodna odluka uslovjava obim čitanja, s time da naša sloboda podleže zakonitosti koja važi za naš opstanak uopšte, a to znači da možemo sami sebi i da izostanemo. U spisu *Filosofska logika*, Vol. I (o istini), poseban saznajanje-teorijski problem javlja se kao subjekt-objekt rascep, a prevladavanje ovoga moguće je u simbolima, jer nisu ni subjekti ni objekti, već objektivisanost i neravnodušnost prema subjektitetu, sadašnjost u celini bivstva, kao ono što je predobjektivano. Stoga je njegova predmetnost vezana za transcendenciju koja nije uspostavljena samo kroz kretanje misli da smerajuće predmetnosti, već: »ein Vollzug der Chiffrenlesens, bei dem die Handgreiflichekeit, Festigkeit, Bestimmtheit des gegenständlichen in der schwebenden Objektivität, die sie ermöglicht, zugleich verschwindet.« (Jaspers, K: *Philosophische Logik*, München, (1947), 1958, s. 1031) Ova prekoračenja iz punih poteza čitanja Šifri (simbola kao svojeručno, krajnje, predmetno određeno u lebdećem objektivitetu koji ga omogućuje i istovremeno, kao lišenost objektiviteta i praznina subjektivite što vodi lebdenju koje omogućuje svesnost bivstva iz dubine, jeste izvornost nepostavljenog smisla. Sim-

bol je tako govor kao dodir duše sa bivstvom, bićevit govor kao izokrenuto saznavanje bivstva; filozofskog pounutrenog bivanja bivstva. Simbol je tako puna aprezentacija (osadašnjenje) bivstva, koji se razabire osvetljavanjem, u karakteru tumačenja kao saznanje bitnih previdivosti. Simboli su tako lebdeće samorazumljivosti koje očudjuju ljude sa izvorom u vizijama, providenijima.

Tumačenje simbola je bivstveno osadašnjenje stvarnosti, jer je sve u svet ulazeće biće grada simbola, a njihova dubina iz snaga otvara se kroz »Innere Handlung« (unutrašnje deljenje) koje ih i čisti do posredovanja sa božanskim u njih pretvoreniem. Istina Šifri ne može se sprovoditi nasilno, već pokazivanjem najviših mogućnosti u sveobuhvatnom Jednom, čije razravljivanje nije supstancialno posredovanje, već se radi o naznačenju puta, vodenju: *Der Ursprung liegt in Gott*, tam, str. 1054.

5) Jer, i za umetnost važi duhovna sprega »unutrašnjeg delovanja« koja može različito da se ispoljava, svojevrsna »joga« ostvarivanja, za čije ispoljavanje važi orfičko Rilkeovo iskustvo — »Ko se ko izvor preliva, tog saznaće saznanje.« (XII sonet iz drugog dela, posvećen Orfeju)

6) U Remoovoj *Ofeliji* priroda se stiče sa njenom smrću u tajanstvenu pesmu koja lije se zvezda: »I jer svaki lahor, splićući ti kose, U duh ti sanjarski čudne zvuke toči. — Jer ti glas Prirode srcu otkrio se/U tužaljci stabla, u uzduhu noći... Reč ti u nepovrat sjaj vizija vodi.« Plave su ti oči ponori bez dna!«

7) Kao što je za Jaspersa dijalog plodno napuštanje izolacije pojedinca i kroz problematizovanje istine dostizanje samoubivstva, kao plodno varničenje između učesnika u rasvjetljavanju, tako su izvorna znanja prenosiva tek kroz »pismo Šifri«, i kritičku borbu u komunikaciji sa ciljem da se oseti nešto od onog Jednog, što bi sve moglo da poveže. U traganju za sopstvom, rešenje povesne situacije vidi i učitelj integralne joge, Sri Aurobindo Goš u smislu tajne samopreobražavanja, koja se sastoji: »... u prenošenju našeg životnog središta u višu svest i u izmeni naše glavne životne snage. ... Sada počinjemo nešto od svega toga tamno da uvidamo u pozadini naše nauke, filozofije i svih ostalih delatnosti. Ali tako dugo dok ta sposobnost treba da radi za razum i život, (intelektualizam i vitalizam) a ne sama za sebe, da radi prema njihovim kalupima, a ne u svojoj vlastitoj neometanoj svetlosti, ne možemo mnogo da iskoristimo taj pronalazak, ne možemo da postigneмо urođenu prednost tog unutrašnjeg Dajmona.« (Sri Aurobindo ghoš: *The Human Cycle*, New York, 1950, s 273) To su oni pravci Sokratovog unutrašnjeg rada duha kao neposredna iskustva božanskog.

Samrtnička postelja

viljam blejk

VILJEM BLEJK (William Blake, 1757—1827) — engleski pesnik, slikar i vizionar. Pesme u prozi *Samrtnička postelja* (The Couch of Death) i *Kontemplacija* (Contemplation) objavljene su u zbirici *Pesničke crtice* (Poetical Sketches, 1783), prvoj objavljenoj zbirici ovog pesnika. I pred toga što kroz njih snažnije progovara rana pesnikova lektira (Biblijia, Milton i, narocito, »osijanska« proza) nego njegov vlastiti pesnički glas, ove dve pesme privlače pažnju tim što nagoveštavaju značaj Vizije u kasnijem Blejkovom stvaralaštvu, posebno u Proročkim knjigama. U pismu dr Trusleru 1799. godine, Blejk će pisati: »Vi sasvim izvesno grešite kada tvrdite da se Vizije Mašte ne mogu naci u Ovom Svetu. Za mene je Ovaj Svet ceo Jedna neprestana Vizija Mašte ili Uobrazilje (Fancy or Imagination). . . «

Veće se pod velom, usamljeno, spustilo niz zapadna brda, i Tišina se nadviла nad dolinom; ptice što su preko dana pevale u gustom šipražu ušuškale se u svojim gnezdima; sova i slepi miš kreću u let oko stabala obmotanih tamom: sve se utišava kada Priroda odlazi na počinak.

A u ranja vremena, u ovakvo veče, kada je hladni pepeo životom odišao, a naši preci, što sada spavaju u svojim grobovima, šetalj po čvrstom tlu, preostale od zemaljskog plemena, majka i sestra stale su uz ležaj bolesnog mladića: zblžene u bolu, naslonjene jedna na drugu — kao ljljani, plaču jedna drugoj na grudima; uz postelju stoje kao trska ovijena nad jezerom, dok sa neba kaplje noćna rosa. Njegov glas beše tih kao šumski šapat kada umine vetar, i vizije Nebeske najave svoju blizinu. »Rastanak je težak, a smrt je užasna; čini mi se da hodam kroz duboku dolinu, daleko od svetlosti dana, sam i neutešan. Hladni dah smrti vije se neda mnom. Strašna mi bije u lice. Pogledam nazad, povratka nema; Smrt se vuče za mnom; koračam pustim prostranstvom Smrti, uokolo ni jednog drveta; bez svetiljke da upravi moj korak, bez štapa da se na njega oslonim.

Ovako on tuži u tihu veče, dok se nebo zastire tamom. Kao zvuk napukle svirale, starica podiže svoj glas: »O moj sine, moj sine, ja tako malo znam o putu kojim sada hodiš. Ali, gle, tu je Bog, koji je stvorio svet, ka Njemu svoju ruku pruži. Mladić odgovori, glasom kao iz grobnice: »Moja ruka je slaba, kako da je ispružim? Hodah putevima greha, kako da pogled svoj ka Njemu upravim? Moje reči behu prevarne, kako da zazovem onoga koji je Istina? Moj dah je kužan, kako da mu se ne ogadim? Ako se bacim licem u prašinu, grob otvara svoja usta da me proguta; ako podignem glavu, greh me poput plašta obavije. O, dragi moji prijatelji, molite za mene. Dignite svoje ruke, da moj spasilac dode. Praznim prostorom ja koračam, između sveta greha i večnosti. Ispod mene plamti večni organj. O, da je ruke, da me odlatle otrgne.« Kao glas tajanstvene slutnje u tihoj dolini, kad se malobrojni stanovači u strahu jedni uz druge pripiju; kao glas Andela Smrti, kada slabšani zraci mesečine kapljaju kroz noć — takav beše glas mladićev njegovog majci i sestri. Kao šumor potoka u dubokoj noći, starica kroz jecanje prozbori: »O, Glasu, nastanjen u mojim grudima, zar da ne kriknem i ne upravim svoj pogled na Nebesa? Zar tvoj dah da je zaražen? Pa, i moj je. Kao jelenu što ranjen leži kraj potoka, tako su strele greha zabodene u moje meso; otrov je prozeo srž mojih kostiju..«

Kao naleti talasa po opusteloj obali, uzdah pada za uzdahom; one pokrije rukama lica, i zaplakaše! Mladić leži umiren — majka je stavila ruku pod njegovu glavu; on beše nalik oblaku što ga nosi vetar, dok ne sine sunce i zabilastaju prve kapki kiše, a zemlja prodiše zlatnim klasjem, i zahvalne seljačke oči se, sa smeškom, okreću put neba. Putnik što je potražio zaklon pod gustom krošnjom hrasta sa radošću osmatra udaljene predele. Takvi osmesi su sjali na licu mladićevu; vidovita ruka otre suze sa njegovog lica, i tanka zraka svetla zablista vrh njegove glave. Sve beše tih. Svoju svetiljku mesec još nije istakao, a zvezde slabim svetlom treptaju na letnjem nebu; dah noći beše zaspao u šumskom lišću; grudi visoke planine pokri veo tihе rose, dok se sa njenog veličanstvenog čela začu glas Andela, i melodični zvuci zaploviše na krilima noći. Par ophrvan bolom podiže svoje glave: Andeli su lebdeli oko njih; glasi utešni začuše se iznad samrtnikove postelje, i mladić radosan, poslednjim dahom, sviju dušu predade večnosti.

Prevod sa engleskog i beleška:
Vojislav Karanović

Iljubica Mrkalić, slika